

Гуцалюк І. О. Суд та судочинство в Західній Волині за «Другої» Української Народної Республіки / І. О. Гуцалюк // Гілея : науковий вісник. Зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 60 (№5). – С. 69–76.

УДК 94(477.8) «1919/1921»: 347.994

І. О. Гуцалюк

**Суд та судочинство в Західній Волині за
«Другої» Української Народної Республіки**

Автором розкрито заходи Директорії Української Народної Республіки (УНР) щодо розбудови національної судової системи в Західній Волині; проаналізовано формування судового законодавства загалом, організаційна структура, компетенція судових установ як загальної, так і місцевої юрисдикції означеного регіону. Визначено, що функціонуванню судів заважали неспокійна суспільно-політична ситуація у краї й недовіра до них волинян.

Ключові слова: *Директорія, Луцький окружний суд, мировий суд, з'їзд мирових суддів, військово-польові суди, надзвичайні військові суди, Західна Волинь.*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, в період становлення та поступу правової держави актуалізуються дослідження в напрямку історії становлення національного суду та судочинства. Особливу увагу дослідників привертає період «Другої» УНР. Тоді, в наростаючих умовах воєнно-політичної кризи, поряд із звичайними судами були застосовані нові – воєнного спрямування. Наявність останніх була важливою умовою побудови держави.

В окресленому регіональному розрізі означена проблема ще не знайшла свого висвітлення. Однак питання національного суду та судочинства неодноразово розглядалося науковцями в масштабах будівництва державної юстиції з боку центральної влади. Так, становлення судової гілки влади в добу Директорії УНР порушувала в ряді наукових статей В. Землянська[16; 17]. Спеціальне наукове дослідження, присвячене військовим судам доби Української революції, здійснили В. Німченко та В. Сердюк[23]. Окремі

аспекти судового законодавства визначив у науковій статті К. Кравчук[21]. Передумови судових реформ Директорії були з'ясовані у дисертаційних дослідженнях Ю. Вовка[2], І. Козинець[20] й науковій статті І. Гуцалюк[3]. Окремий фактичний матеріал із зародження польського суду та судочинства в означений період був почерпнутий із енциклопедичних видань[26] та профільних Інтернет-ресурсів[18]; наукова розвідка М. Бортуна[1] визначила особливості становлення місцевої прокуратури. Загальне тло суспільно-політичної ситуації окресленого періоду, в тому числі й у Західній Волині, охарактеризували у власних монографіях В. Лозовий[22] та О. Дем'янюк[4]; В. Прохода подав довідкові дані про дислокацію груп військ Армії УНР у регіоні[24]. Задля більш якісного з'ясування воєнно-політичної ситуації у повітах були використанні розвідки краєзнавців І. Кічия[19], П. Тригуба[25], О. Завальнюк[15]. Детально розкрити проблему функціонування судів та судочинства в Західній Волині вдалося завдяки залученню ряду джерел з Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України[27–29] й Держархівів Волинської[5–9], Житомирської[10] й Тернопільської[11–14] областей.

Мета статті – дослідити функціонування національних судів та судочинства в Західній Волині за «Другої» Української Народної Республіки.

Директорія УНР, прийшовши до влади в грудні 1918 р., розпочала реформи в судовій галузі. Їхня сутність зводилася до реорганізації судової системи Гетьманату П. Скоропадського. Втім вони насправді повернули систему судочинства на ті засади, які були встановлені ще Українською Центральною Радою (УЦР), тобто повторно набрали чинності нормативні акти грудня 1917 р. До таких заходів уряду належать відновлення діяльності Найвищого суду УНР [за «Першої» УНР мав іншу юридичну назву – Генеральний Суд – І. Г.]; у судочинстві діяла ухвала УЦР, що «Суд на території УНР провадиться іменем Української Народної Республіки»; тоді відповідно до меж територіальної юрисдикції другої касації було збережено підпорядкування

окружних судів Західної Волинь Київському апеляційному суду [за Гетьманату Київська судова палата – І. Г.] [2,с.14].

Щодо реформування ланки місцевих загальних судів, як основної в Західній Волині, то вони перебували на етапі становлення. Так, 4 січня 1919 р. відновив власну діяльність Луцький окружний суд. Його функціонування було зупинене подіями Першої світової війни: з 1915 р. до 1918 р. він був в евакуації; а його штат поповнив кадри, головним чином, Житомирського окружного суду. Тоді цей суд поширював свою діяльність на всі повіти Волинської губернії [18;3,с.52]. У 1918 р. питання реєвакуації Луцького окружного суду було вирішено М. Чубинським – міністром юстиції Української Держави. У той період було заново затверджено юрисдикцію його судового округу. Вона охоплювала Луцький, Ковельський, Ровенський, Дубенський, Володимир-Волинський повіти регіону; інші повіти – Острозький та Сарненський – входили до Житомирського окружного суду[20,с.11].

Луцький окружний суд, як відповідні суди «Другої» УНР, діяв у складі адміністративного, цивільного та карного відділів. Роботу відділів суду забезпечував його апарат, який складали голова суду, заступник голови, судді. Луцький окружний суд виконував не лише судові, а й слідчі, прокурорсько-наглядові та нотаріальні функції. Саме тому в штаті окрім суддів, були слідчі, прокурори та нотаріуси. Головою Луцького окружного суду гетьманським міністром юстиції був призначений К. Бонч-Богунівський, заступником голови – Е. Раздольський, прокурором – О. Александров[3,с.53].

Окружні суди Західної Волині входили у систему загальних судів, яким були підсудні усі справи, які перевищували юрисдикцію мирових судів. Ці справи окружні суди розглядали у складі трьох постійних членів відповідного відділу, а більш важливі – у складі трьох суддів та 12 присяжних засідателів[3,с.53].

Останніх обирали згідно постанови уряду «Про тимчасові правила обрання присяжних засідателів». За нею в 1919 р. суди призначали присяжних засідателів з чергових списків за 1917 р. Обов'язки присяжного були також

прописані в правових актах. Так, ст. 651 уст. Кримінального судочинства за неявку присяжного засідателя на судовий процес без законних на те причин, в перші два рази карала його грошовим стягненням від 10 до 200 крб., а втретє – той підлягав ще й додатковому – позбавленню пасивного й активного виборчого права й обіймання посади, яка вимагала суспільної довіри[8,арк.13,22–23].

4 лютого 1919 р. у публічному розпорядчому засіданні Луцького окружного суду за жеребом був вибраний список присяжних засідателів. Їхня чисельність була досить велика. Так, на виїзну сесію суду по Ровенському повіту, яка тривала з 26 березня до 5 квітня 1919 р., необхідно було 30 осіб[8,арк.13,22–23].

Іншим кадровим питанням, яке потребувало негайного вирішення, було збільшення числа прокурорів на місцях. У першій декаді січня 1919 р. Рада Народних Міністрів (РНМ) УНР затвердила штати прокуратури Найвищого Суду. Відповідним рішенням уряд поставив перед міністром юстиції завдання призначити осіб прокурорського нагляду на місцях. Втім у Західній Волині ці дії не знайшли практичного втілення внаслідок перебігу бойових дій військових формувань Директорії з більшовицькими й польськими військами у регіоні[1,с.46]. У той час відбулася досить швидка більшовизація краю. Уже з березня 1919 р. підпільні ревкоми діяли в Дубенському, Кременецькому, Луцькому, Острозькому, Ровенському повітах Західної Волині[19,с.110–111]. У червні–серпні 1920 р. вони відновили свою діяльність повторно, розширивши власну мережу, окрім названих повітів, по волостях Володимир-Волинського й Ковельського[25,с.206]. Втім більшовицькі ідеї не набули популярності серед волинян, в основному, через здійснення спеціальними загонами більшовиків у населення краю примусової продовольчої розверстки. Так, селянство Кременецького повіту вступило навіть в збройну боротьбу з органами радянської влади й дружинами, що направлялися нею на здійснення реквізиції хлібних запасів[15,с.57–58].

Поряд з окружними судами, в Західній Волині, діяли мирові судові інституції. Вони були органами всестанового місцевого суду, які розглядали незначні адміністративні, кримінальні (до 1,5 років ув'язнення) та цивільні справи (з сумою позову до 3 тис. крб.). Для остаточного розв'язання справи, яка повинна була вирішуватись мировим провадженням, а також для розгляду справ в касаційному порядку створювались повітові з'їзди мирових суддів на чолі з головою з'їзду[3,с.54]. Згідно закону уряду «Другої» УНР «Про вибори та призначення мирових судів» від 5 лютого 1919 р. в. о. міністра юстиції С. Шелухін особисто призначив мирових суддів та голів їх з'їздів на власні посади до 1 квітня 1921 р. Таким чином, цей закон відмінив царський щодо обрання мирових суддів органами місцевого самоврядування: у місті – міською думою; по повіті – повітовим земством.

Штати голів з'їздів мирових суддів міністерство підбирало особливо ретельно: до них не допускалися ті особи, яких було виключено із служби на підставі вироку суду, а також ті, які мали судимість за спекуляцію, образу національної честі й гідності громадянина УНР, ін.[5, арк.140]. Показовою була особа С. Ізнакова – голови Кременецького з'їзду мирових суддів. Він був суддею із значним стажем за Російської імперії, дійсний статський радник, нагороджений орденом Св. Станіслава II ступеня й срібною медаллю Олександра III[9,арк.1зв.].

За спеціально розробленими міністерством юстиції штатами голова з'їзду мирових суддів отримував й гідне місячне жалування. Тоді воно складало 2.700 крб.; передбачалися ще й додаткові службові виплати на харчування та житло по 750 крб. кожне[9,арк.1зв.]. Окрім зазначених посадових привілеїв голів з'їздів мирових суддів, міністерство також звільнило їх та їх секретарів від військового призову[5,арк.140].

Втім вказане штатне призначення міністерства не посприяло швидкому відновленню інституту мирових судів у Західній Волині. Тому за окремою вказівкою міністра юстиції були створені тимчасові відділи Луцького окружного суду із розширеними повноваженнями на сусідні повіти. Вони

вирішували нагальні кримінальні й цивільні справи. Ці тимчасові відділи працювали щомісяця у визначених повітових містах. Так, судові засідання кримінальних відділень Луцького окружного суду були розписані до кінця поточного 1919 р.[12,арк.1]. (*див. додаток*). В склад його відділів входили: товариш голови або член Луцького окружного суду [обіймав посаду начальника відділу. – І. Г.], два або більше членів того ж суду, товариш прокурора і канцелярські працівники суду[27,арк.1–2].

У повітових центрах Західної Волині продовжували діяти й сирітські суди. Вони за «Другої» УНР, як і за царської Росії, завідувати опікунськими та сирітськими справами осіб міських станів. Ці суди обиралися й контролювалися органами міського самоврядування. Так, Кременецька міська дума його членами обрала К. Рибчинського й П. Куцевича – суддів із десятирічним стажем. Втім вони склали службову обітницю повторно. Вона носила наступний зміст: «Урочисто обіцяю вірно служити Українській Народній Республіці, визнавати її державну владу, виконувати її закони і усіма силами охороняти її інтереси і добробут»[13,арк.115–116;14,арк.106].

Визначальним в аспекті військового судового будівництва був наказ С. Петлюри від 22 листопада 1918 р. про створення військових польових судів. За ним військові польові суди утворювалися при окремих частинах у складі прокурора, двох старшин, двох козаків та секретаря[23,с.113,115,116]. Найпоширенішою їх справою було рішення щодо дезертирів в армії УНР. У Західній Волині в умовах антигетьманського повстання ці суди не набули свого поширення, тому такі судові рішення порушували здебільшого Трудові конгреси повітів. Так, делегати Трудового конгресу Острозького повіту вважали за необхідне заарештовувати втікачів й передавати їх в розпорядження повітового коменданта. До тих, хто свідомо не з'явився на мобілізаційні пункти, щоб стати в ряди захисників УНР, пропонувалося обмежити право користування землею[15,с.57].

З 24 січня 1919 р. по всій території України Директорія оголосила воєнний стан. Тоді ж вводилися нові військові суди. Їхню діяльність регулював закон

«Про надзвичайні військові суди». Згідно нього названі суди створювалися командирами полку та військовими начальниками, рівними з ними або більшими правами, а також губерньськими, повітовими та міськими комендантами. Суд складався з голови (муштрового або старшини) та чотирьох членів – двох старшин та двох муштрових підстаршин або письменних муштрових. В засіданні надзвичайного суду також брали участь прокурор, захисник та секретар. Персональний склад суду призначався наказом військового начальника, що формував суд із підлеглих йому осіб[17,с.107–108].

У той час в Західній Волині розміщувалися Володимир-Волинська й Ковельська група військ армії Директорії УНР, сили яких були націлені на оборону українсько-польського фронту; Сарненська група військ втримувала інший – українсько-російський фронт. У кожному із полків вказаних груп були створенні надзвичайні військові суди[24,с.134–135].

Ці суди засуджували до найвищої міри покарання – смертної кари – за такі злочини: агітацію серед військових проти УНР, шпигунство, повстання проти влади, озброєний опір владі, розбій, вбивство, грабіж, підпал, озброєний напад на військових, варту та цивільних урядовців, знищення або зіпсування належних війську збройних матеріалів, продовольчих чи технічних складів, телефонів, телеграфів та інших видів зв'язку, будівель, що належать до військових засобів оборони чи нападу; за порушення військової дисципліни і невиконання наказу начальства, напад на постійну чи тимчасову варту, каліцтво тіла або обман з метою ухилення від військової служби, дезертирство, порушення службових обов'язків під час несення варти та під час військових операцій, перехід на сторону ворога[17,с.107–108].

Складана криміногенна ситуація того часу змусила уряд Директорії в 1920 р. внести зміни та доповнення до закону «Про надзвичайні військові суди». Його нова редакція підвищувала кримінальну відповідальність за крадіжку, умисне знищення, присвоєння та розтрату скарбового майна чи грошей. За ці злочини замість каторги, тюремного ув'язнення та додаткового грошового штрафу, присуджувалася вже смертна кара[17,с.107–108].

Досить прогресивні доповнення були внесені до закону, що стосувалися ролі громадськості в судовому розгляді. У випадку, якщо злочин, вирішення якого передавалося на розгляд надзвичайного суду, викликав негативну реакцію у місцевого населення, до складу суду запрошували двох представників від населення. Ці представники обиралися місцевим самоврядуванням і брали участь у розгляді справи на рівних правах із іншими членами суду[17,с.107–108]. Як бачимо, активність громадськості була зумовлена й самим законодавством. Адже цей закон також передбачав, що всі публічні установи в окрузі начальника, котрий видав наказ про заснування надзвичайного військового суду, негайно зобов'язані повідомити його про кримінальні карні вчинки, перелічені в наказі. Повідомлення мало містити: коли і де трапився вчинок; хто в ньому підозрюється і які докази для цього є; місце перебування підозрюваного і свідків. До повідомлення приєднувався матеріал по справі[16,с.125].

У тому ж році урядом «Другої» УНР було ухвалено рішення про створення кримінально-процесуального кодексу законів УНР. Його розроблення велось українськими юристами на базі чинного тоді законодавства із врахуванням військової обстановки. Частково напрацювання кодифікаційної комісії були реалізовані в законі «Про поступування в Штабних судах». За військового часу Штабним судам були підсудні не лише справи про злочини скоєні військовослужбовцями, а й справи стосовно цивільних злочинців. Таким чином, ухвалений РНМ закон «Про судочинство в Штабних судах» від 4 серпня 1920 р., мав прогресивне значення не тільки для військової, й для цивільної юстиції. В Західній Волині штабові суди, як за «Першої» УНР, зберігали свою дислокацію у Луцьку та Ровно[16,с.125;17,с.107–108].

Втім діяльність судів як загальної, так і місцевої юрисдикції, в тому числі й надзвичайних військових судів, не могла ліквідувати криміногенну ситуацію в регіоні. Причиною цьому був не тільки заново створений судовий апарат, який вимагав більше часу для налагодження справної роботи, а й правоохоронна система «Другої» УНР загалом. Вона була у регіоні розлагоджена повністю.

Уже на початку 1919 р. повітові комісари Західної Волині зверталися з індивідуальними проханнями до уряду Директорії про штатне розширення й повне державне утримання народної міліції. Насамперед не вистачало службовців на залізничних станціях; у містах їх нестачу покривали охоронні дружини із осіб від 18 до 50 років; міліціонерам також не вистачало місячної зарплати, тому вони щоразу зверталися до міського самоврядування за грошовою допомогою, а начальники дільниць народної міліції подекуди самостійно утримували службові приміщення. Ці матеріальні труднощі призвели до невиконання правоохоронцями розпоряджень державної влади на місцях [16, с. 125; 28, арк. 1 зв.; 29, арк. 5–5 зв., 20; 6, арк. 88 зв., 92 зв., 93 зв.; 7, арк. 190–190 зв.; 22, с. 111].

Як бачимо, у регіоні залишилися не вирішеними суттєві кадрові проблеми: місцеві жителі все менше бажали поповнити ряди правоохоронних структур. Так, в 1919 р. у відділ управління Волинської губернської робітничо-селянської міліції (м. Житомир) надійшла із його західноволинського відділу пояснювальна записка. Вона розкривала причину «кадрового голоду», а заодно й поразку утвердження більшовицького правоохоронного органу в Західній Волині. Згідно неї «більшість місцевих службових осіб переходять у спадок від однієї влади до іншої: від царського режиму до Керенського, Української Центральної Ради, Радянському, Гетьману, Петлюрі, ін.; ці люди досить далекі від радянського будівництва; вони нагадують собою чиновників «гоголівського» типу [нудьгуючий й цікавий до чужого життя службовець. – І. Г.] [10, арк. 11–11 зв].

Частково налагодила правоохоронний апарат у регіоні реалізація закону РНМ «Про утворення Коша охорони Республіканського ладу» від 28 лютого 1919 р. Чисельність цього утворення по Україні визначалася в 42 тис. 494 особи. Воно в свою чергу ділилося на полки, сотні (містились у повітових містах), чоти, рої та варти (розміщувалися у містечках, селах та на залізничних станціях). Такий поділ сприяв швидкій ліквідації порушення правопорядку на місцях: службовці Коша залучалися владою регіону як допомога народній

міліції у відновленні порушеного порядку, у виявленні і розслідуванні злочинів, затриманні злочинців тощо[21,с.114,117].

Цей закон також передбачав повноваження коша й у судових справах. До них належали проведення дізнань та участь у попередньому слідстві в карних справах на підставі законів карного суду, участь у справах публічного обвинувачення як обвинувача, доставляння до суду обвинувачуваних й інших осіб згідно з вимогами суду, а також затримання їх згідно з постановами суду і прокуратури, збереження речових доказів[21,с.116].

З травня 1919 р. територія Західної Волині була підконтрольна польським військам. Реорганізацію судової гілки влади в регіоні здійснював шляхом власних розпоряджень Генеральний Комісар Східних Земель. Він призначав і звільняв окружних суддів; утворював місцеві суди [функціонували у Ковельському, Володимир-Волинському, Луцькому, Ровенському, Дубенському, Сарненському і Кременецькому повітах – І. Г.]; затримував справи Луцького окружного суду. Згідно останнього розпорядження від 20 березня 1920 р. кожна зацікавлена в провадженні справи сторона, на протязі трьох років із дня оголошення вказаного розпорядження, мала право відновити розгляд своєї справи[11,арк.48,49]. Таке рішення регіональної влади вказувало на його ліберальне ставлення до судового процесу в нелегкий для місцевого населення період Української революції.

В той час Луцький окружний суд залишався судом останньої інстанції [апеляційним – І. Г.] для мирових судів однак уже за нового адміністративного поділу. Окрім уже існуючих – Луцького, Ковельського, Володимирського, Ровенського, Дубенського, Кременецького повітів – польською владою були створені нові – Горохівський, Любомльський, Камінь-Каширський. Від травня 1919 р. й до набуття чинності Ризького мирового договору апеляційною інстанцією для Луцького окружного суду був Апеляційний Суд Східних земель, а касаційною інстанцією – найвищий суд у Варшаві[18].

Із утворенням українсько-польського військового блоку Петлюра-Піلسудський, на підставі наказу № 5223 головного командування військ

Польських від 26 червня 1920 р. цивільна людність Західної Волині підлягала компетенції військово-польових судів. Вони карали винних у виконанні хоча б одного із прописаних його пунктів із застосуванням судочинства військового часу й найвищої міри покарання – смертної кари через розстріл[11,арк.84;26,с.100–101].

Задля дотримання належного правопорядку в регіоні в період війни з більшовиками, польська влада також вжила міри щодо роз'яснення законів воєнного стану громадськості краю й додаткові – вирішення юридичних питань населення побутового характеру. Так, в деяких населених пунктах при відділах польської поліції утворилися «бюро порад». Їхня діяльність була спрямована «на правильне оформлення заяв, прохань чи іншого роду документації до різних інституцій та установ, а також і в суд; надавати юридичні поради і пояснення та іншу допомогу усім хто її потребує» [11,арк.79]. Такими діями польська влада викликала авторитет у волинян до судових органів. Чого не можна сказати про ще діючі тоді в частинах армії УНР надзвичайні військові суди. Українські військові одиниці власними реквізиціями продуктів першої необхідності й одягу в місцевого населення [особливо страждали євреї – І. Г.], викликали не тільки на себе, а й на національні судові органи хвилю обурення і недовіри у волинян. Причиною цього був той факт, що надзвичайні військові суди не застосовували до власних військовослужбовців тієї міри покарань, яка передбачалася законодавством військового часу за названі безчинства[4,с.249,250,256].

Таким чином, Директорія УНР застосувала ряд заходів щодо розбудови національної судової системи в Західній Волині: діючими судами загальної юрисдикції були Луцький та Житомирський окружні суди; місцевої – мирові суди та з'їзди мирових суддів. Втім за браком останніх загальна юстиція була змушена створити спеціальні «виїзні» відділи у цивільних та кримінальних справах. Здебільшого саме вони виконували обов'язки місцевих судів. Із загостренням суспільно-політичної ситуації у регіоні – військовою інтервенцією більшовицьких і польських військ – Директорія вдалася до

запровадження надзвичайних військових судів. Їхня діяльність була спрямована на налагодження правопорядку не тільки у військових одиницях, а й у краї загалом. Законодавча ініціатива держави для цього типу судочинства була найбільш продуктивною. Втім війська армії УНР найчастіше самі були порушниками цивільних правовідносин, здійснюючи масові реквізиції у населення краю. Такі дії командуванням українських військ лишалися «непоміченими», що, в свою чергу, викликало недовіру волинян до військової юстиції. «Оживити» правовідносини в регіоні на практиці вдалося польській владі за допомогою реорганізованого Луцького оружного суду, заново створених місцевих судів та впровадження безкоштовної юридичної консультації для громадян краю.

ДОДАТОК

Термін судових засідань кримінальних відділень

Луцького окружного суду на 1919 р. [12,арк.1].

Місяць засідання	Дата засідання	Місце засідання
Січень	23 – 31	Пінськ
Лютий	5 – 14	Луцьк, Ровно
	18 – 26	Кременець
Березень	3 – 11	Пінськ
	4 – 12	Дубно
	18 – 26	Луцьк
Квітень	8 – 15	Кременець
Травень	1 – 10	Луцьк
	7 – 17	Ровно
	13 – 21	Дубно
	23 – 31	Пінськ
Вересень	2 – 10	Луцьк
	12 – 20	Ровно
	15 – 20	Кременець

Жовтень	1 – 11	Пінськ
	16 – 23	Дубно
Листопад	5 – 13	Луцьк
	6 – 15	Ровно
	7 – 22	Кременець
Грудень	1 – 6	Луцьк
	5 – 13	Ровно
	10 – 18	Дубно
	20 – 29	Пінськ

Список використаних джерел

1. Бортун М. Прокуратура в українських землях у часи національної революції 1917–1920 рр. / М. Бортун // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – К, 2008. – Вип. 79 : Юридичні науки. – С. 44–47.

2. Вовк Ю. Є. Судові органи Української Народної Республіки та Української Держави (1917–1920 рр.): автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук спец. 12.00.01 – «теорія та історія держави і права» / Ю. Є. Вовк. — Л. : [б. в.], 2000. – 19 с.

3. Гуцалюк І. О. Суд та судочинство на території Західної Волині за Гетьманату П. Скоропадського / І. О. Гуцалюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2010. – Вип. 1. – С. 50–58.

4. Дем'янюк О. Й. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914–1921 роках / О. Й. Дем'янюк. – Луцьк : ПДВ «Твердиня», 2011. – 320 с.

5. Державний архів Волинської області, Ф. 3. Луцька міська управа. Оп. 1. Спр. 1610. Список членів Луцького комітета партії соціалістов-революціонерів, учасників в виборах в городское самоуправление. Постановления Луцкой городской думы и переписка с губернским старостой о

выборах городского самоуправления. 10 мая 1917 г. – 28 апреля 1918 г., 140 арк.

6. Держархів Волинської області, Ф. 3. Луцька міська управа. Оп. 1. Спр. 1627. Постановления Луцкой городской думы. 30 октября 1917 г. – 27 мая 1919 г., 144 арк.

7. Держархів Волинської області, Ф. 3. Луцька міська управа. Оп. 1. Спр. 1700. Постановления и приказы Исполнительного комитета Луцкой городской Уездной милиции (1 января 1918 г. – 25 мая 1919 г.), 242 арк.

8. Держархів Волинської області, Ф. 49. Луцький окружний суд. 1901–1919 рр. Оп. 1. Спр. 10. Наряд о присяжных заседателях при рассмотрении дел уголовного отдела по Ровенскому уезду. 18 ноября 1918 г. – 28 апреля 1919 г., 57 арк.

9. Держархів Волинської області, Ф. 49. Луцький окружний суд. 1901–1919 рр. Оп. 1. Спр. 50. Личное дело председателя Кременецкого съезда мировых судей действительного статского советника Изнакова Станислава Павловича. 4 января 1919 г., 12 арк.

10. Державний архів Житомирської області, Ф. р.-1124. Управление Волынской губернской рабоче-крестьянской милиции, г. Житомир Волынской губернии. Оп. 1. Спр. 22. Доклады о деятельности Волынской губернской милиции и уголовно-розыскного отдела, городской и уездных милиций. 11 ноября 1920 – 10 февраля 1921, 76 арк.

11. Державний архів Тернопільської області, Ф. 2. Кременецьке повітове староство, м. Кременець Волинського воєводства. 1919–1939 рр. Оп. 3. Спр. 2. Накази, розпорядження, оголошення Міністерства внутрішніх справ, Волинського воєводського управління з організаційних, адміністративних, господарських та інших питань. 22 січня 1920 р. – 5 листопада 1924 р., 162 арк.

12. Держархів Тернопільської області, Ф. 153. Съезд мирровой судей Кременецкого судебно-мирового округа Волынской губернии. 1903–1918. Оп. 1. Спр. 24. Расписание судебных заседаний Луцкого окружного суда и распределение судебно-мировых участков Изяславського округа. 1918 г., 2 арк.

13. Держархів Тернопільської області, Ф. 203. Кременецкая городская управа. Оп. 1. Спр. 103. Заявления отдельных лиц о приеме их на службу в городскую управу и списки служащих. 1919 г., 175 арк.

14. Держархів Тернопільської області, Ф. 242. Кременецкая городская управа. Оп. 1. Спр. 72. Перечень дел предназначенных к рассмотрению городской думой и списки гласных думы. 1919 г., 174 арк.

15. Завальнюк О. М. Преса часів Директорії про волинське селянство в 1918–1919 роках / О. М. Завальнюк // Минуле і сучасне Волині: Краєзнавство: історія, здобутки, перспективи. Тези доповідей та повідомлень II регіональної «Велика Волинь» і VI обласної історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк : Б.в., 1992. – С. 56–58.

16. Землянська В. Судове законодавство Директорії / В. Землянська // Право України. – 2000. – № 1. – С. 125–128.

17. Землянська В. Діяльність надзвичайних військових судів у добу Директорії / В. Землянська // Право України. – 2000. – № 10. – С. 107–109.

18. Історія польського судочинства на Волині [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://court.gov.ua/sud0390/100/20/>

19. Кічий І. В. Діяльність надзвичайних органів радянської влади на Волині у березні 1919 – квітні 1920 років / І. В. Кічий // Минуле і сучасне Волині. Тези доповідей та повідомлень III-ої Волинської історико-краєзнавчої конференції. — Луцьк : Б. в., 1989. – С. 110–113.

20. Козинець І. Ю. Державотворчі процеси на Волині в добу гетьманату П. Скоропадського : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. іст. наук спец. 07.00.01 – «історія України» / І. Ю. Козинець. – Луцьк, 2009. – 20 с.

21. Кравчук К. З досвіду державотворення України періоду Директорії / К. Кравчук // Право України – 2005. – № 2. – С. 114–117.

22. Лозовий В. С. Внутрішня та зовнішня політика Директорії Української Народної Республіки (Кам'янецька доба) / В. С. Лозовий. – К. ; Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2005 – 224 с.

23. Німченко В. Військові суди в Україні у 1917–1919 роках (історико-правовий аспект) / В. Німченко, В. Сердюк // Право України. – 2000. – № 6. – С. 112–116.

24. Прохода В. Вождь та військо / В. Прохода // Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926). – К. : МП «Фенікс», 1992. – С. 134–135.

25. Тригуб П. Н. Из истории советского строительства на Волыни в 1920 году / П. Н. Тригуб // Минуле і сучасне Волині. Тези доповідей та повідомлень II-ої Волинської історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк : Б.в., 1988. – Ч. 1. – С. 206–208.

26. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Вип. 1. Предметно-тематична частина: А–Г / Відп. ред. М. М. Варварцев. – К. : Інститут історії України, 2009. – 184 с.

27. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ, Ф. 1065. Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. м. Київ, м. Вінниця, м. Ровно, м. Кам'янець-Подільський. 1919–1920. Оп. 2. Спр. 241. Постанова про призначення і вибори мирових суддів, про утворення тимчасових відділів окружного суду на повітах, про порядок обрання присяжних засідателів та про деякі зміни проведення і дальшого руху досудових слідств. 31 жовтня 1920 р., 15 арк.

28. ЦДАВО України, Ф. 1092. Міністерство внутрішніх справ. Департамент загальних справ. Відділ адміністративний. Оп. 2. Спр. 204. Доповідь Летичівського повітового комісара про відновлення влади на місцях і організацію органів місцевого самоврядування в повіті. 28 серпня – 22 вересня 1919 р., 2 арк.

29. ЦДАВО України, Ф. 2537. Міністерство шляхів Української Народної Республіки 1919–1922 рр. Оп. 2. Спр. 77. Про створення Загально-Комінікативного департаменту та Окремої Бригади залізничної охорони на шляхах УНР. 19 травня 1920 р. – 11 листопада 1920 р., 21 арк.

Гуцалюк И. А. Суд и судопроизводство в Западной Волыни за «Второй» Украинской Народной Республики.

Автором раскрыты действия Директории Украинской Народной Республики (УНР) относительно развития национальной судебной системы в Западной Волыни; проанализировано формирование судебного законодательства в целом, организационная структура, компетенция судебных учреждений как общей, так и местной юрисдикции отмеченного региона. Определенно, что функционированию судов мешали беспокойная общественно-политическая ситуация в крае и недоверие к ним волынян.

***Ключевые слова:** Директория, Луцкий окружной суд, мировой суд, съезд мировых судей, военно-полевые суды, чрезвычайные военные суды, Западная Волынь.*

Gutsaliuk I. O. Court and rule-making in Western Volyn' after «Second» Ukrainian People's Republic.

An author is expose the measures of Directory Ukrainian's People's Republic(UPR) in relation to development of the national judicial system in Western Volyn'; forming of judicial legislation is analysed on the whole, organizational structure, competence of judicial establishments of both general and local jurisdiction of the marked region. Certainly, that functioning of courts an uneasy social and political situation in an edge and mistrust to them of Volyn' interfered with.

***Key words:** Directory, Lutsk circuit court, world court, convention of justice's courts, courts martial, emergency courts martial, Western Volyn'.*